

A szent tekercs

Dicker Béla és Grósz Béla emlékére

Egy internetes közösségi oldal egyik csoportjában kerültem kapcsolatba a magyar zsidó származású **Ari Toth Millerrel**, aki jelenleg az USA-ban él. Ő küldött el nekem egy megrendítő történetet, melyet egy öreg szerencsi zsidó, Dicker Béla mesélt el neki az 1970-es évek közepén. Ari akkoriban fiatal fiúként járta Észak-Magyarországot zsidó emlékek után kutatva, s a szerencsi zsinagóga tervezett lerombolásának hírére utazott a kisvárosba. Az ott élő Dicker Béla a bizalmába fogadta őt, és nemcsak szívszorító történetét osztotta meg vele, de rá hagyományozott két különleges sorsú tárgyat is: egy kicsiny Tóra-tekercset és egy amerikai, világháborús katonai imakönyvet, melyeknek fontos szerepük volt az elbeszélt történetben. E találkozás után öt nappal Dicker Béla meghalt, földi maradványai a miskolci zsidó temetőben pihennek. A mintegy örökségként kapott tekercset és imakönyvet Ari Toth Miller – mint egyik legfontosabb mementót – a mai napig őrzi, a fiatal fiúként hallott elbeszélést pedig szó szerint lejegyezte, ennek alapján készült az alábbi kétrészes írás.

1. rész: Egy barátság története

Dicker Bélát a szerencsi zsidókkal együtt 1944 júniusában deportálták Auschwitzba. A táborba való megérkezésük után a csoport nagy részét azonnal a gázkamrába küldték, ő azonban – némettudásának köszönhetően – megmenekült ettől, mert néhány társával együtt munkára választották ki. Auschwitzban nemcsak a gyilkosságok folytak menetrendszerű pontossággal, hanem az áldozatok értéktárgyainak, ruháinak szisztematikus gyűjtése, csomagolása és továbbítása is. Ezt a munkát végezte az úgynevezett Aufräumungskommando, azaz a takarító brigád. Ez volt a leginkább irigyelt csoport Auschwitzban, tagjai ugyanis könnyen hozzáfértek élelmiszerhez, ruhához, cipőhöz és szappanhoz. Dicker Béla is ebbe a csoportba került. Évtizedeken át nem tudott beszélni arról, hogy milyen munkát végzett a haláltáborban, lelkiismeret-furdalás gyötörte, hogy kivételezett helyzetben volt, miközben körülötte sok százezer zsidót gyilkoltak le.

Ebben a brigádban találkozott Grósz Bélával, akit a Szabolcs megyei Büdsszentmihályról (ma Tiszavasvári) deportáltak Auschwitzba. Grósz fiatal korában a híres

A kis tekercs, ami segített túlélni...

szentmihályi rabbi, Juda Grünfeld jesivájában tanult, s kiemelkedő tudása miatt a foglyok rabbinak nevezték. Grósz és Dicker mélyen vallásos zsidók voltak, s a táborban elválaszthatatlan barátok lettek. Sokszor vitatkoztak pl. arról, hogy miért kell folytatni az életet azután is, hogy tanúi voltak szeretteik meggyilkolásának, és minden egyes nap újabb szenvedést jelent. Végül Grósz Béla adta meg a választ. Évezredek óta olvassák a Tórát, s bár ez alatt az idő alatt számtalanszor üldözték és akarták megsemmisíteni a zsidó népet, a Tóra segített mindent túlélni. S akik ezt a táborban is túléltek, azok abban a tudatban fogják újra tanulmányozni a szent könyvet, hogy legyőzték a náciakat. S ez addig fog tartani, míg el nem jön a Messiás. Ezért kell tovább élni. A másik fájdalmas kérdés az volt, hogyan tudnának segíteni a rémült embereknek, akik naponta érkeztek a táborba. A szerencsétlenek még nem tudták, milyen sors vár rájuk. A két barát értük is rendületlenül vezette a napi imádkozásokat, pedig tisztában voltak vele, hogy kegyetlen büntetést kapnak, ha kiderül. Grósz fejből tudta az imákat és az érdekes történeteket, s kedves személyiségével képes volt még azok között a körülmények között is felvidítani kétségbeesett sorstársait. Ő volt a rabbi a barakkban. Még a lengyel zsidók is elismerték vezető pozícióját annak ellenére, hogy ők saját minjént tartották.

A takarító brigád munkájának nagy része néhány raktárépületben folyt. Tízezrével voltak ott cipők, ruhák, szemüvegek, bőröndök és tonnaszámra emberi haj. A ruhákat és a levágott haját nagy csomagokba kötözték, majd teherautóra pakolták. Bár ez a brigád a többi munkacsoporthoz képest viszonylag szerencsésebb helyzetben volt, hiszen kaptak bizonyos kedvezményeket, s a feladat fizikailag sem volt nagyon kimerítő, de szellemileg, érzelmileg mégis pusztító volt. Naponta érkeztek új transzportok, s a rámpán a takarító brigád tagjai vártak rájuk. Szörnyű volt látni, ahogy az SS-katonák szétszakították a családokat, és az emberek többsége a gázkamrába ment. Dicker és Grósz csak annyit tudott tanácsolni az érkezőknek, hogy a szelektáláskor próbáljanak határozottan és erősnek látszani. A takarító brigád tagjai gyűjtötték össze a hátrahagyott holmikat. Ha élelmiszert találtak, azt a kápóknak és az alacsonyabb rangú SS-katonáknak adták. A legrettenetesebb munka az volt, amikor a gázkamrákból kellett összegyűjteni a meggyilkolt emberek hátrahagyott ruháit. A szerencsétleneket az örök előzőleg cinikusan utasították, hogy emlékezzenek a fogasok sorszáma, ahol le kellett vetközniük, mielőtt bementek a „zuhanyba”. Különösen szörnyű volt elrejtett gyerekeket találni a ruhák között, de az SS-katonák nekik sem kegyelmeztek... A ruhák gyűjtésénél jelen volt két fekete karszalagos kápó, akik bottal a kezükben figyelték a foglyokat, hogy ne tudjanak semmit elvenni a ruhákból. Az összegyűjtött ruháneműt a takarító brigád kézi kocsikkal szállította abba a raktárba, ahol női foglyok erős felügyelet alatt értékeket kerestek: pénzt, órákat, ékszereket, cigarettatárcákat és egyéb értéktárgyakat. Minden tárgyat, ami zsidó vonatkozású volt, orosz foglyok égettek el a közeli kemencében. Tízezer számra égtek el az imakönyvek, imakendők, tefillinek, de elégették a családi képeket és leveleket is. Ha valaki megpróbált valamit eltenni, azt rögtön kivégezték. A takarító brigád ezután egy másik raktárba vitte a ruhákat, melyeket szintén női foglyok válogattak át. Ami használható volt, azt a brigád tagjai bálákba kötözték, és teherautókra pakolták. Időnként ők is kaphattak néhány ruhadarabot vagy cipőt, melyek használhatatlannak lettek minősítve.

1944 július végén az egyik alkalommal Dicker és Grósz éppen egy hatalmas bála

ruhát cipelt ki abból a raktárból, ahol a női foglyok értékeket kerestek, amikor a ruhák közül kiesett egy kis Tóra-tekercs.¹ A két fogoly egymásra nézett, és azonnal tudták, hogy fel fogják venni. Mind a ketten a gyötrelmes poklot járták meg naponta, mert nemcsak az emberek pusztulását kellett végignézniük, de azt is, hogy zsidó vallási tárgyakat égetnek éjjel-nappal. Most, ebben a pillanatban készek voltak a táboron belüli kiváltságos helyzetüket feladni és az életüket kockáztatni a tekercsért. A kápó a közelben állt, és suhogtatta a furkósbotját. A két férfi leejtette a bálát, és amikor ismét felvették, a tekercs már Dicker Béla kezében volt. Ez a rakás ruha a gázkamrákból érkezett, s egészen biztos, hogy a bársony borítású tekercs átment valamelyik fiatal nő kezén, aki nem akarta, hogy eléggessék, ezért visszatette a ruhák közé.

A kis tekercs, melynek korábban semmilyen rituális jelentősége nem volt, megváltoztatta az életüket. A mindennapi imák új jelentőséget kaptak. Addig 15-20 férfi vett részt a napi imákban, de miután hozzájuk került a tekercs, több mint 80 ember, majdnem az egész barakk összejött imádkozni. A tekercs a foglyok kézzel kézre adták, sírtak és csókolták, pedig hihetetlen veszélyben éltek miatta. A barakkban lakó több mint száz, főleg magyar és lengyel fogoly közül azonban senki nem árulta el a titkot. Az is komoly veszély volt, hogy a közös büntetéstől való félelem miatt valaki netán megpróbál megszabadulni a tekercsről. Dicker Béla azonban mindennap ott találta meg, ahová elrejtette.

Teltek a hónapok, minden szörnyőség folyt a megszokott német alapossággal, de valamikor augusztus végén a magyar transzportok megálltak. Addig – a mindössze három hónap alatt – majdnem fél millió magyar zsidó ment át a pokol kapuján, s hihetetlenül fájdalmas volt arra gondolni, hogy talán azért nem hoznak többet, mert már nem maradt zsidó Magyarországon. A gázkamrák azonban működtek tovább, a nácik találtak új áldozatokat Európában minden szegletéből vagy foglyokat más táborokból.

Az időjárás őszbe fordult, majd megérkezett a tél. Ezrével haltak meg a szerencsétlenek, naponta százával végezték ki a foglyokat. Ahogy az oroszok közeledtek, a németek egyre kegyetlenebbek lettek. A hígiénia teljes hiánya miatt a tábor számos részén kritikussá vált a helyzet. Amikor tifuszbajrárvány tört ki, tömegesen gyilkolták le azokat, akik megbetegedtek. Sajnos Grósz Béla is megbetegedett, a láza magasra szökött. Dicker Béla kétségbeesetten próbálta bűjtatni a barátját a kápók elől. A krematóriumban dolgozott néhány magyar zsidó orvos, Dicker hozzájuk fordult segít-

ségért. Ismerte az egyik orvost, dr. Nyiszli Miklóst, aki adott neki gyógyszert. Ettől Grósz hamarosan jobban lett, és a remény a túlélésre újra visszatért. Nyiszlinek volt egy dr. Görög Dénes nevű asszisztense, akit Dicker Béla csak „fekete hajú orvos”-ként emlegetett. Dr. Görög egyik nap arra kérte Dickert, hogy hozzon neki bakancsot, pulóvereket és egy kabátot. Éjszaka a férfi kiszökött a barakkból, átmászott néhány kerítés alatt, beosont az egyik raktárpületbe, és elhozta onnan a doktor által kért dolgokat. Pár héttel korábban ez a lopás biztosan halálos ítéletet jelentett volna számára, abban az időben azonban már nagy zűrzavar volt a táborban. Az orvostól kapott még gyógyszereket, s azt is megtudta tőle, hogy a németek hamarosan kiűrik a táborot. A doktor azt tanácsolta neki, hogy igyekezzenek több réteg ruhát és ennivalót szerezni az útra.

A sok viszontagságot megélt kis tekercs

A tábor felszámolása január végén kezdődött. A gyengébb foglyokat meggyilkolták, az erősebbeket gyalogmenetben indították nyugat felé egy szörnyű hideg januári napon. Ha valaki elesett, azt azonnal lelőtték. Dicker Béla is elkészült az útra. A kis tekercs elrejtette a ruhájában, volt rajta egy jó bakancs és több szelet kenyér a zsebében. Grósz Béla hasonlóképpen készült fel, és folyamatosan azért imádkozott, hogy hamarosan találkozzanak az egyre közeledő oroszokkal. Ez a halálmenet volt a náci barbárság utolsó borzalmas bűncselekménye. Ezrével indultak el a táborból, s aki az úton elesett, azt vagy lelőtték, vagy agyonverték. A vér patakokban folyt a fagyott úton. A még vánszorgó foglyoknak nehéz volt kerülni a legyilkolt szerencsétleneket. Az iszonyatos hidegben és a kimerítő gyaloglástól sajnos Grósz Béla is egyre rosszabb állapotba került. Bár Dicker is halálosan fáradt volt, kétségbeesett erőfeszítéssel próbálta a barátját az úton

tartani, távol a náci fenevadaktól. Az utolsó kilométereket Grósz már úgy tette meg, mint egy robot, és amikor behajtották őket egy istállóba, összeomlott, s nem mozdult többé. Talán ez volt az egyetlen nap Grósz Béla felnőttéletében, amikor nem mondhatta el a szokásos Mincha Ma'ariv imáját. Abból a sok ezres csoportból, amely elindult Auschwitzból, mindössze néhány száz ember maradt. Későbbi élete során Dicker Béla sokszor elgondolkodott azon, hogyan tudott életben maradni, mialatt körülötte aratott a halál, hogyan volt ereje a hihetetlenül nagy távolságot gyalog megtenni azon a kegyetlenül hideg januári napon.

Az istállóban, ahol az agyonhajszolt foglyok megpihenhettek, nem volt hideg, és a vályúkban volt víz is. Dicker Béla kétségbeesetten, sírva mosta a barátja arcát, és reménykedett, hogy talán jobban lesz reggelre. A reggel eljött, Grósz Béla még élet-

ben volt, de eszméletlen állapotban. Dicker Bélának azonban tovább kellett menni... Barátja elvesztése szinte elviselhetetlen fájdalom volt számára. Úgy érezte, mintha a testvérét vesztette volna el. Pedig Grósz mondta mindig: túl fogjuk élni. Azonban ez neki mégsem sikerült.

Dicker Béla – a ruhájába rejtett kis tekerccsel – most már barátja nélkül ment tovább azokkal, akik még megmaradtak. Néhány kilométer megtétele után megérkeztek egy pályaudvarra. Itt mocskos, büdös marhavagonok vártak rájuk, melyek késő éjjel gördültek be velük a dachauai koncentrációs táborba...

Ari Toth Miller írása alapján szerkesztette: Urbán Terézia

A fotókat Ari Toth Miller készítette.

(A 2. – egyben befejező – részt a Sófár következő számában olvashatják.)

¹ Ez a tekercs valójában nem a Tórát tartalmazta, hanem egy áldást, melyet a zsidó házakban az ajtófélfára szegelt mezuzában helyeztek el. A tábor lakói azonban Tóráként tisztelték, az elbeszélő is gyakran így említette.